

Тема уроку:

«Давня Греція. Етапи й шедеври античності (огляд). Міфологічні, пригодницькі й побутові елементи в Одиссеї Гомера - ЗОЛОТІ СТОРІНКИ ДАЛЕКИХ ЕПОХ»

Мета — формувати компетентності: *предметні* (знання про літературу античності, життя і творчість Гомера; розуміння стилю гомерівської оповіді; уміння визначати міфологічні, пригодницькі й побутові елементи епічного твору; естетичний смак); *ключові* (уміння вчитися: пізнавальну активність; комунікативну: навички спілкування в колективі; толерантне ставлення до почуттів і думок оточуючих; інформаційну: уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; загальнокультурну: прагнення літературної освіченості; світогляд).

Тип уроку: урок опанування нових знань.

Обладнання: мапа Греції, репродукції творів образотворчого мистецтва (скульптури Венери Мілоської, Зевса в Олімпії; бюст Гомер, квадрига Аполлона з аттика Александринського театру в Санкт-Петербурзі роботи С. С. Піменова; картина П. Ф. Мола «Гомер, який диктує свої поеми»), роздавальний матеріал.

Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Евристична бесіда

- Що вам відомо про давні країни — Грецію та Рим? Які цікаві події їхньої історії пам'ятаєте?
- Поясніть назву цієї культурної епохи — античність. (*Античність — це узагальнена назва історико-культурної доби (I тис. до н. е.— до V ст. н. е.) двох народів середземномор'я — давніх греків та давніх римлян.*)
- Що вам відомо про розвиток давньогрецької й давньоримської культур?
- Розкажіть про витвори античного мистецтва за репродукціями, розташованими на дошці.
- У чому полягає вплив античної культури на розвиток європейської літератури?

III. ОГолошення теми й мети уроку. мотивація навчальної діяльності

Учитель. Час безжальний... Він віддаляє нас від минулого, яким би прекрасним воно не було. Залишаються лише легенди, що передаються від покоління до покоління читаючи їх, мимоволі починаєш вірити у всемогутність Зевса, надзвичайну красу Афродіти, мужність Прометея, могутність Геракла. А ще в те, що світом мандрували співці (рапсоди), які складали дивовижні пісні про старовину. Одним з них був давньогрецький співець Гомер, із творчістю якого ми продовжимо знайомитися сьогодні.

IV. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ

1. Повідомлення учнів (за випереджальним домашнім завданням)

— Запрошую вас пройти шляхами Гомера . Перед вами — мапа Греції.

Питання про те, ким насправді був Гомер, здавна цікавило людство. Ще з античних часів постать митця була оповита легендами й вигадками. Його уявляли мудрим старезним незрячим рапсодом (слово *гомер* за античності мало кілька тлумачень, а саме: від давньогрецького *омерео* — перехожий, зустрічний; від давньогрецького *омерос* — заручник; від давньогрецького *омерос* — сліпий). Проте поеми свідчать, що їхній автор від народження був зрячим, оскільки дуже майстерно передав у своїх творах найтонші відтінки барв.

Точно не відомо, коли жив гомер, найімовірніший час — VIII ст. до н. е. Біографія Гомера також не відома. За легендами, які приписують грецьким історикам Геродоту та Плутарху, народився майбутній співець неподалік малоазійського міста Смірни, на березі річки Мелес. Тут знайшла притулок його мати-одиначка, вигнана з рідного міста — фессалійської колонії Кіме, що в Малій Азії. Свого сина вона назвала *Мелесіген*, тобто син *Мелеси*. Нужденно жила жінка, поки не стала дружиною місцевого співця, який добре поставився до її дитини, вважаючи його сином та учнем тямущий до слова й музики хлопчина невдовзі випередив учителя й ще замолоду зажив слави навіть серед чужинців, які причалювали до берегів Смірни. Якось він познайомився з торговцем, що прибув із далекої Італії. Юнак, який на той час осиротів, сподобався мандрівникові, і той узяв хлопця із собою, щоб показати йому світ, познайомити з різними людьми та їхніми звичаями. Однак ледве юнак побачив цей неозорий новий світ, як його спіткала хвороба очей. Він повернувся на батьківщину, сподіваючись одужати там, але, побачивши її береги, утратив зір назавжди. Та не щезло в небутті побачене й почуте ним: воно ожило в зігрітому любов'ю до людей поетичному слові Гомера.

Перебування на Ітаці (батьківщині Одиссея), відвідування Пелопоннесу (краю ахейців) дали поштовх до створення «Іліади» й «Одіссеї».

Смірна заздрісно й невдячно зустріла свого сина. Гомер змушений був стати мандрівним співцем-аедом, подорожуючи з формінгою (лірою) у руці від одного грецького міста до іншого.

Довго блукав він, заробляючи на життя, і вже хотів осісти в затишній колонії Кіме, але й тут йому не пощастило: Гомерові не надали притулку, мовляв, пригріємо одного зайду, завтра нас обсяде ціла згряя дармоїдів.

І знову дорога, і знову злидні. У Фокеї, що поблизу Смірни, якийсь Тесторід викрав у поета записані ним епічні твори й виконував їх як власні на острові Хіос, заживши чужою працею і славу, і статок.

Скривджений співець на попутному судні вирушив до Хіосу. Там він блукав лісом на узбережжі, поки не трапився йому пастух на ім'я Глак. Своєю мудрістю Гомер полонив Ліка, заможного господаря цього пастуха, і той доручив йому виховання своїх дітей.

Хіосці прихильно поставилися до аеда. Зігрівшись зрештою людською ласкою, Гомер завершив тут «Іліаду» й «Одіссею», із вдячністю згадавши в поемах імена тих, хто у біді простягнув йому руку допомоги.

Давнім світом ширилися чутки про співця. Уже сивочолим поет вирушив до Афін Здавалося б, усі негаразди й випробування позаду, проте Гомерові не вдалося випити сповна солодкий келих слави: він помер дорогою до Афін на невеликому острові Іос, де й був похований. Надмогильний напис сповіщає:

Тут божественний Гомер під покровом землі спочиває,

Той, що словом своїм нездоланих героїв уславив .

Сім грецьких міст сперечалися за право називатися батьківщиною видатного співця: Смірна, Родос, Колофон, Самалін, Ірос, Аргос та Афіни. Місця, де нібито побував Гомер, вельми шанують досі: печеру в Смірні, де він начебто любив творити, тополю в Хіосі, під якою полюбляв відпочивати.

2. Словникова робота (запис до зошитів)

Епічна поема (від грец. *poіeta* — твір) — один із жанрів ліро-епосу; твір значного обсягу (переважно віршований), у якому поєднано епічні (зовнішній сюжет, характери, оповідна форма) та ліричні елементи (авторські переживання, ліричні відступи, розкриття внутрішнього світу героїв).

У ліро-епічній поемі нерідко наявні також елементи драми — напружена дія, конфлікт, монологи та діалоги тощо. За часів античності епічна поема була пов'язана з міфологією та відображала події загальнонаціонального значення. Такими є «Іліада» й «Одіссея» Гомера, «Енеїда» Вергілія та ін. Перше теоретичне обґрунтування цього жанру дали Платон і Аристотель.

3. Слово вчителя

— Гомерівське питання виникло ще за доби еллінізму й охоплює здебільшого дві проблеми: авторство та обставини виникнення гомерівського епосу. У VI ст.

до н. е. за розпорядженням афінського тирана Лісистрата було вперше ретельно досліджено гомерівські тексти. До V ст. до н. е. поетові, крім «Іліади» й «одиссеї», приписували ще багато епічних поем. Але за еллінської доби заперечувалося авторство Гомера щодо «Одиссеї». Наприкінці XVIII ст. навіть стверджували, що «Іліада» Гомера — це сукупність окремих героїчних пісень, буцімто зведених воєдино невідомим редактором тільки у VI ст. до н. е. Однак це твердження невдовзі категорично відкинули більшість академічних учених, а також поетів і письменників, які високо цінували художню досконалість гомерівського епосу,— зокрема Гете, Шиллер, Гоголь. Сьогодні завдяки комп'ютерним дослідженням доведено, що поема «Іліада» — це твір одного автора, а не зібрання легендарних оповідей також доведено, що «Одиссея» написана на 30-40 років пізніше за «Іліаду». Ці дослідження є ще одним доказом існування давньогрецького співця. Проте досі одностайної думки щодо гомерівського питання немає. Одні дослідники твердять, що Гомер — міфічна особистість, тому його поеми слід розглядати як фольклор, інші — що Гомер реальна людина, утілення високої духовності античної культури.

4. Практична робота (у групах)

· У двох групах опрацюйте теоретичний матеріал. Складіть тези. Перекажіть однокласникам здобуту інформацію.

Матеріал для опрацювання у групах

1-ша група. Міфологічні елементи поеми «Одиссея». У поемі Гомера «Одиссея» є багато міфологічних елементів: активну роль у долі головного героя відіграють небожителі — Зевс (Кронід), який вирішує долю Одиссея (той, попри все, має повернутися додому); Афіна Паллада, що допомагала ахейцям у війні проти трої, а потім супроводжувала Одиссея у його мандрах додому, рятувала, коли він потрапляв у скрутне становище, давала слушні поради; вісник Гермес, що передавав волю богів; Посейдон, брат Зевса й бог моря, який розгнівався на Одиссея й постійно йому перешкоджав (за допомогою вітрів здіймав бурю, чим спричиняв загибель численних супутників царя Ітаки).

У творі згадано імена багатьох німф, чарівниць, сирен — Каліпсо, Іно, Кіркеї тощо; чудовиськ Скілли та Харібди.

Міфологічним елементом є й розповідь про феаків, яких вважали одним із благословених народів, адже вони своїм заступником обрали Посейдона. Феаки були вправними мореплавцями, їхні кораблі мали систему навігації, яка допомагала не загубитися під час бурі чи в імлі. За міфами життя цього народу було суцільним святом — без сварок, розбрату, а владу царя контролювали 12 старійшин. Це образ ідеального царства. Згідно з поемою «Одиссея», кораблі феаків не мали стерна, тому що могли розуміти думки кермувальників і самі пливли за подумки вказаними маршрутами. У IV пісні поеми «Одиссея» є розповідь про перетворення морського бога Протея на різних тварин і про те, як менелай упіймав Протея, коли той був людиною, та змусив розповісти про

майбутнє. У XII пісні також зображено сирен — напівптахів-напівжінок, що заманюють подорожніх своїм солодким співом. Тут-таки — розповідь про те, як Одисей проскочив зі своїми супутниками між Скільлою (чудовиськом із шістьма головами та дванадцятьма лапами) та Харібдою (виром, який поглинав усіх, хто опинявся поблизу нього, у морську безодню).

Письменники пізніших часів використовували тексти поем Гомера і як джерело міфів.

2-га група. Художні особливості гомерівської поеми. У творі Гомера «Одіссея» 12 110 рядків, і чи не кожен із них проаналізовано, досліджено істориками, філософами, літературознавцями. За жанром «Одіссею» визначають і як поему, і як героїчний епос. Насправді в цьому творі можна виявити ознаки всіх родів літератури — епосу, лірики, драми; є також комедійні й сатиричні елементи.

Написаний твір особливим розміром — гекзаметром, який порівнюють, за словами К. Г. Паустовського, із розміреним рокотанням морських хвиль.

У стилі поем збереглося багато елементів, що беруть початок у пісенній стадії розвитку епосу (боги, люди, речі — усе має епітети: *волоока* Гера, *совоока* Афїна, *розоперста* Еос, *хитромудрий* Одисей, *ч орнобокi* кораблі тощо).

Традиційні для сучасної літератури художні засоби — епітети, порівняння, метафори — беруть початок із творів Гомера тільки вони в нього складні, розгорнуті у великі поетичні картини.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗДОБУТИХ ЗНАНЬ

Евристична бесіда

- Коли виникло гомерівське питання? (*За доби еллінізму.*)
- Які проблеми воно охоплює? (*Авторство й обставини виникнення гомерівського епосу.*)
- Коли вперше було досліджено гомерівські тексти? (*У VI ст. до н. е.*)
- Які версії існують щодо написання «Іліади» й «Одіссеї»? (*«Іліаду» написав Гомер, а «Одіссею» — інший автор.*)
- Які версії існують щодо особистості самого Гомера? (*Реальна або міфічна особистість.*)
- Яке існує твердження стосовно «Іліади»? (*Це сукупність окремих героїчних пісень.*)

VI. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Інтерактивний прийом «Незавершене речення»

· Завершіть речення:

- «Мені вже було відомо...»;
- «Проте я навіть не здогадувався (не здогадувалася), що...»;
- «Відтепер я знатиму про...».

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Для всіх: опрацювати конспект та матеріал підручника за темою уроку.